

2 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงสร้างวัดโพธารามใหม่ในที่เดิม โปรดเกล้าฯให้ขุนนางเจ้าทรงกรม ช่างสิบหมู่จำนวนการบูรณะปฏิสังขรณ์ เริ่มเมื่อปี 2331 ใช้เวลาก่อสร้างนานกว่า 7 ปี และทรงพระราชทานนามวัดโพธารามเสียใหม่ว่า "วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส" ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนสร้อยนามวัดเสียใหม่ ว่า "วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม" พระราชกรณียกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัชกาลที่ 1 เกี่ยวกับการสร้างและสถาปนาพระอารามแห่งนี้เป็น ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงเห็นว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก จึงโปรดฯให้บูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ พร้อมทั้งสร้างปูชนียวัตถุและปูชนียสถานเพิ่มเติม และขยายอาคารบางหลังให้ใหญ่ขึ้นเพราะทรงมีพระประสงค์ที่จะทำนุบำรุงพระอารามนี้ให้รุ่งเรืองสุดยอด เสมือนหนึ่งกรุงศรีอยุธยาที่รุ่งเรืองด้วยวัดวาอารามที่สวยงามสง่าจำนวนมากประดับพระนครมาแล้ว นายช่างทุกประเภทจึงทำงานด้านศิลปกรรมของพระอารามนี้กันอย่างสุดฝีมือ ยังผลให้มีงานศิลปะเอกหลายอย่างเกิดขึ้นในรัชกาลนี้ เช่น ประติมากรรมพระอุโบสถประดับมุก ซึ่งเป็นงานละเอียดวิจิตรบรรจงประเภทหนึ่ง

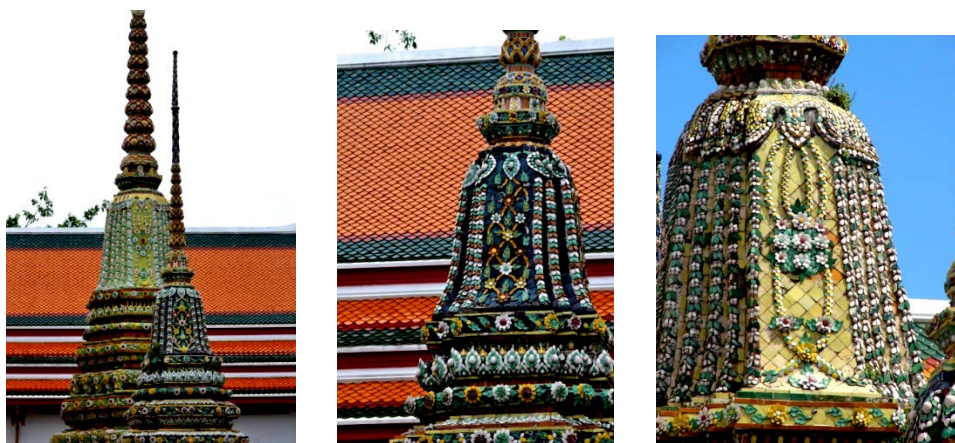
ภาพที่ 88 มัลลยลูกโซ่ในพระเจดีย์ราย

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จุดเด่นของลวดลายในการประดับพระเจดีย์รายนี้คือ มาลัยลูกโซ่ หมายถึง มาลัยที่ร้อยจากมาลัยกลมหรือมาลัยซีกแล้วนำมาผูกคล้องต่อกัน จำนวนตั้งแต่สองวงหรือสองพวงขึ้นไปให้มีลักษณะเป็นห่วงคล้ายโซ่ แต่ก่อนนิยมนำมาลัยโซ่มาแต่งตัวให้เป็นมาลัยสำหรับใช้แขวนพาดาน หรือแขวนตามประตู หน้าต่างในงานพิธีต่าง ๆ หรือบางครั้งก็นำมาต่อกันยาว ๆ ใช้คล้องสิ่งใหญ่ ๆ เช่น สวมหัวเรือเวลาสมโภชเมื่อเรือขึ้นระวาง หรือบางครั้งใช้แขวนเป็นเครื่องประกอบเครื่องแขวนชนิดใหญ่ก็ได้¹⁰ ซึ่งสะท้อนความนิยมในอดีตที่บทบาทและรูปแบบของมาลัยโซ่ที่ใช้ในการแขวนประตู หน้าต่าง หรือพาดานในงานพิธีสำคัญ

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย ด้วยรัชกาลที่ 3 ทรงเอาพระทัยใส่เรื่องเกี่ยวกับการช่าง โดยเฉพาะในส่วนที่ทำนุบำรุงพระศาสนา นอกเหนือจากพระราชนิยมในศิลปะจีนแล้ว งานช่างตามแบบแผนประเพณีก็มีพระราชนิยมเสมอกัน¹¹ จะเห็นได้ว่าจุดเด่นของวัดนี้คือการประดับตกแต่งกระเบื้องเคลือบสีแบบศิลปะจีน เจดีย์หรือสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในวัดนี้จึงพบการประดับจากกระเบื้องสีทั้งสิ้น เช่นเดียวกับพระเจดีย์รายที่มีการประดับกระเบื้องเคลือบสีเป็นรูปมาลัยลูกโซ่เช่นนี้

ด้านการจัดวาง เป็นการประดับกระเบื้องเคลือบสีเป็นรูปมาลัยลูกโซ่บนพระเจดีย์ราย ที่ประดิษฐานอยู่รอบพระระเบียงชั้นนอก เป็นสถาปัตยกรรมคล้ายเจดีย์หมู่ มีทั้งหมด 72 องค์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมีพระราชประสงค์ให้เป็นที่ยกย่องของเจ้านายเชื้อพระวงศ์

ภาพที่ 89 ลายเครื่องแขวนตกแต่งในพระเจดีย์หมู่ห้าฐานเดียวหรือพระเจดีย์หย่อม
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

¹⁰ จันทนา สุวรรณมาลี. 2533. มาลัย. หน้า 193.

¹¹ สันติ เล็กสุขุม. 2554. ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ) : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา หน้า 196.

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จุดเด่นของพระเจดีย์หมู่ห้าฐานเดียวหรือเจดีย์หย่อมคือการประดับลวดลายดอกไม้จากกระเบื้องเคลือบสี เป็นลวดลายคล้ายเครื่องแขวนดอกไม้สดแบบสองมิติ ประเภทบ้นใดแก้ว เพราะมีการผูกโยงกันคล้ายรูปกากบาท โดยมีความเชื่อกันว่าเป็นบันไดรับองค์พระพุทธรเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ แต่เครื่องแขวนนี้มีการตั้งชื่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 และยังมีการตกแต่งเป็นเครื่องแขวนแบบพวงดอกไม้ในการตกแต่งพระเจดีย์หย่อมอีกด้วย

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบศิลปะจีนบนพระเจดีย์หมู่ห้าฐานเดียวหรือพระเจดีย์หย่อมด้วยลวดลายเครื่องแขวน ซึ่งพระเจดีย์นี้สร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 1 และมีการปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีลักษณะพระเจดีย์ใหญ่ตรงกลางล้อมรอบด้วยพระเจดีย์เล็กสี่องค์ รวมห้าองค์อยู่บนฐานเดียวกัน เป็นสถาปัตยกรรมเจดีย์ย่อไม้สิบสองและเจดีย์แบบไม้สิบสองเพิ่มมุม ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุทุกองค์

ด้านการจัดวาง เป็นการประดับตกแต่งบนบนพระเจดีย์หมู่ห้าฐานเดียวหรือพระเจดีย์หย่อมที่อยู่มนนอกพระระเบียงนอกทั้งสี่ทิศ จำนวนพระเจดีย์ทั้งหมด 20 องค์ ล้วนเป็นเจดีย์เพิ่มมุมประเภทรวงเครื่อง ซึ่งในที่นี้เรียกกันอย่างสั้นว่า เจดีย์ทรงเครื่อง¹²

พระมหาเจดีย์สี่รัชกาล

¹² สันติ เล็กสุขุม. 2548. ข้อมูลกับมุมมองศิลปะรัตนโกสินทร์. หน้า 105.

ภาพที่ 90 เครื่องแขวนที่ตกแต่งบนพระมหาเจดีย์สี่รัชกาล
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จุดเด่นของเป็นการประดับตกแต่งบนพระมหาเจดีย์นี้คือ ลวดลายเครื่องแขวนของพวงดอกไม้ที่มีลวดลายคล้ายคลึงกันทั้งสี่ของพระมหาเจดีย์สี่รัชกาล

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประติกรรมไทยแบบการประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบ ศิลปะจีนเป็นลวดลายเครื่องแขวนคล้ายพวงดอกไม้ตามพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 มีพระมหาเจดีย์ จำนวน 4 องค์ ได้แก่

- 1) กระเบื้องเคลือบสีเขียว นามว่า “พระมหาเจดีย์ศรีสรเพชดาญาณ” สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 เพื่อครอบพระศรีสรเพชญ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่สูง 16 เมตร ได้ชะลอมาจาก

พระราชวังที่กรุงศรีอยุธยา ภายในบรรจุพระบรมธาตุ นับเป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 1

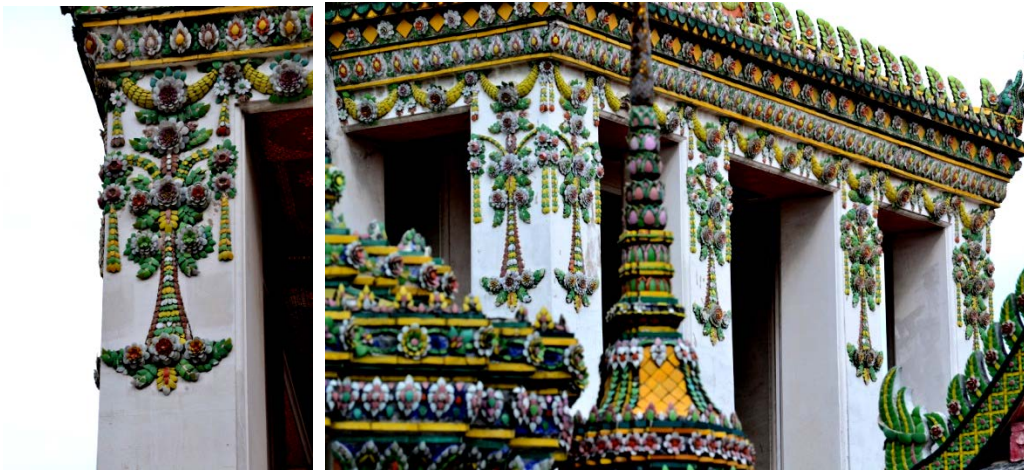
- 2) พระมหาเจดีย์องค์ที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีขาบ นามว่า “พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรนิทาน” สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระราชอุทิศถวายแด่พระบรมราชชนก คือ รัชกาลที่ 2
- 3) พระมหาเจดีย์องค์ที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลือง นามว่า “พระมหาเจดีย์มุนีัตถบิหาร” สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระราชอุทิศถวายเป็นพุทธบูชา นับเป็นพระมหาเจดีย์ประจำพระองค์
- 4) พระมหาเจดีย์องค์ที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีขาบ หรือน้ำเงินเข้ม เป็นพระมหาเจดีย์ที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้างขึ้นตามแบบพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย กรุงศรีอยุธยา นามว่า “พระมหาเจดีย์ทรงพระศรีสุริโยทัย” เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ด้านการจัดวาง เป็นการประดับกระเบื้องเคลือบสีตามพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นลวดลายเครื่องแขวนคล้ายพวงดอกไม้ ดังที่ สันติ เล็กสุขุมได้กล่าวถึงประวัติการสร้างพระมหาเจดีย์นี้ว่า ครั้นถึงรัชกาลที่ 3 พระมหาเจดีย์พระศรีสรรเพชญดาญาณชำรุด โปรตเกล้าฯ ให้ซ่อมประดับกระเบื้องเขียวเป็นพื้นและประดับดอกดวงลายแย่ง และสร้างใหม่อีก 2 องค์ ขนาดเท่ากับพระมหาเจดีย์องค์แรก (โดยประดับลวดลายอย่างเดียวกัน แต่ใช้กระเบื้องเคลือบสีพื้นเป็นสีขาวองค์หนึ่ง อีกองค์หนึ่งสีเหลือง) อย่างไรก็ตามเรื่องสีกระเบื้องพื้นมีข้อมูลที่ต่างกันไปบ้าง รวมทั้งชื่อของพระมหาเจดีย์ทั้งสองที่สร้างขึ้นใหม่...ครั้งรัชกาลที่ 4 สร้างพระมหาเจดีย์ซึ่งถ่ายแบบจากพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย แต่ไม่ได้พระราชทานนามไว้ ภายหลังเรียกกันว่า เจดีย์ประจำรัชกาลที่ 4 หรือ พระเจดีย์แบบศรีสุริโยทัย¹³

¹³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 107-109.

ภาพที่ 91 การประดับลวดลายเครื่องแขวนที่พระมณฑปหรือหอธรรม
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

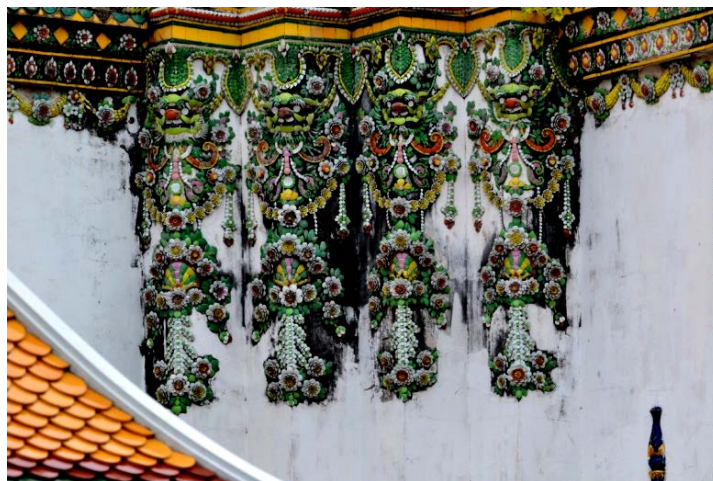

ภาพที่ 92 กระเบื้องเคลือบสลายเครื่องแขวนแบบพวงดอกไม้
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ พระมณฑป หรือหอธรรม ภายในมีตู้เก็บพระไตรปิฎก เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นในการประดับการเบื้องเคลือบสีเป็นงานดอกไม้สดที่น่าสนใจ เช่น ลายเฟื่องอุบะ และลายเครื่องแขวนแบบพวงดอกไม้

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบศิลปะจีนที่ชัดเจนบนพระมณฑปหรือหอธรรม ซึ่งรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสถาปัตยกรรมจตุรมุขเครื่องยอดทรงมงกุฎ ประดับกระเบื้องเคลือบเครื่องถ้วยหลากสี

ด้านการจัดวาง เป็นการจัดวางลวดลายเฟื่องอุบะ และลายเครื่องแขวนแบบพวงดอกไม้ ซึ่งหอธรรมนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 และเนื่องจากการชำรุด สมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ บูรณะขึ้นใหม่ตามพระราชนิยมในศิลปะจีน

ภาพที่ 93 กระเบื้องเคลือบสลายเครื่องแขวนแบบระย้าใหญ่ 1
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ กระเบื้องเคลือบสีที่มีลวดลายคล้ายคลึงกับเครื่องแขวนแบบ
ระย้าใหญ่ ซึ่งคำว่า “เครื่องแขวนแบบระย้าใหญ่” นี้เป็นการให้ความหมายหรือการเรียกเครื่องแขวน
ชนิดนี้ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่จากประวัติการบูรณะจะอยู่ในช่วงรัชกาลที่ 3

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบศิลปะจีน

ด้านการจัดวาง เป็นการจัดวางลวดลายลายเครื่องแขวนแบบระย้าใหญ่ประดับอยู่โดยรอบที่
พระมณฑปหรือหอธรรมตามพระราชนิมมในศิลปะจีน

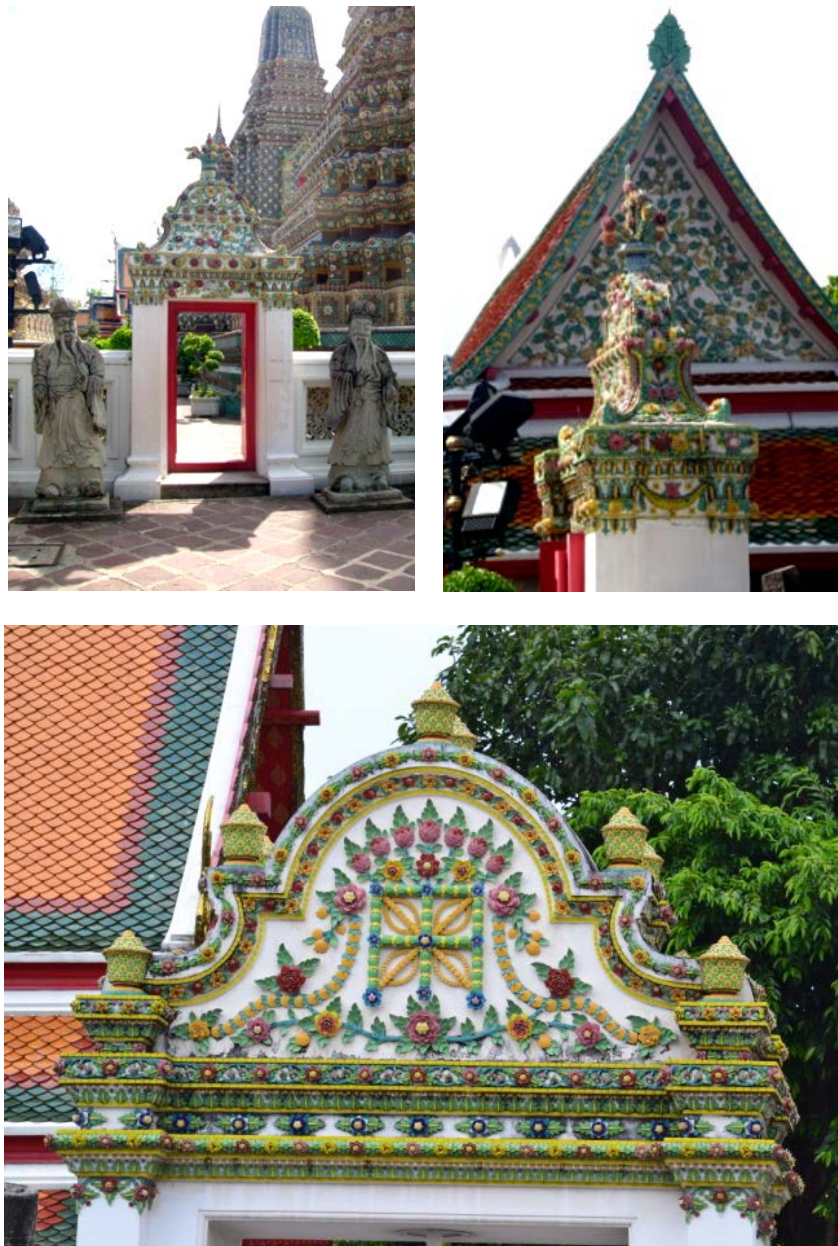
ภาพที่ 94 กระเบื้องเคลือบสีลายเครื่องแขวนแบบระย้าใหญ่ 2

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ กระเบื้องเคลือบสีที่มีลวดลายคล้ายคลึงกับเครื่องแขวนแบบ
ระย้าใหญ่ และได้มีการจำลองรูปแบบเครื่องแขวนดังกล่าวตกแต่งภายในวิหารพระพุทธไสยาสน์ด้วย

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบศิลปะจีน

ด้านการจัดวาง เป็นการจัดวางลวดลายลายเครื่องแขวนแบบระย้าใหญ่ประดับอยู่โดยรอบที่
พระมณฑปหรือหอธรรมตามพระราชนิมมในศิลปะจีน การจัดวางรูปแบบเป็นการตกแต่งตามลักษณะ
ของพื้นที่ในการประดับซึ่งจะมีความแตกต่างจากกระเบื้องเคลือบสีลายเครื่องแขวนแบบระย้าใหญ่ 1 ที่
มีการตกแต่งย่อมุมของอาคาร แต่งยังคงรูปแบบของลวดลายลายเครื่องแขวนอยู่

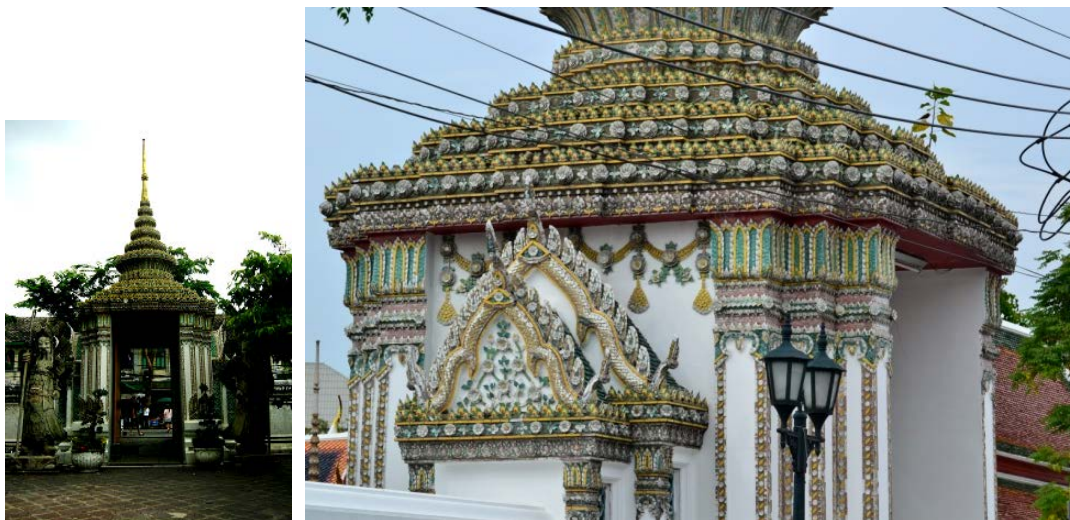
ภาพที่ 95 มาลัยกลมยาว (Garland) บริเวณซุ้มประตูทรงนาฬิกาฝรั่ง
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นลวดลายมาลัยกลมยาว (Garland) บริเวณซุ้มประตูทรงนาฬิกาฝรั่ง ด้วยกระเบื้องเคลือบสี ซึ่งซุ้มประตูบริเวณซุ้มประตูทรงนาฬิกาฝรั่ง แต่ลักษณะการตกแต่งเป็นแบบศิลปะจีนอยู่

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบศิลปะจีน ได้อ้างความใน “จดหมายเหตุ (2544 : 65)” มาแล้วเรื่องการสร้างแปลงจากประตูเดิมซึ่งมี 2 ประตู โดยระบุว่าซุ้ม

ประติมากรรมให้เป็นซุ้มทรงฝรั่ง (ทรงนากาฝรั่ง) ประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบลวดลายมาลัยกลมยาว (Garland) วิธีการประดับนี้เป็นพระราชนิยมในศิลปะจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะพระองค์ทรงค้าขายกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศจีน การตกแต่งวัดจึงสร้างขึ้นตามพระราชนิยมในศิลปะจีน¹⁴

ด้านการจัดวาง การประดับกระเบื้องเคลือบสีแบบลวดลายมาลัยกลมยาว (Garland) วิธีการประดับนี้เป็นพระราชนิยมในศิลปะจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะพระองค์ทรงค้าขายกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศจีน การตกแต่งวัดจึงสร้างขึ้นตามพระราชนิยมในศิลปะจีน

ภาพที่ 96 เฟืองอุบะตกแต่งบริเวณซุ้มประตูยอดมงกุฏ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ การประดับกระเบื้องเคลือบสีเป็นลวดลายเฟืองอุบะที่ใช้ตกแต่งซุ้มประตูยอดมงกุฏทั้งหมด 16 ประติมากรรมโดยรอบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานประดับกระเบื้องเคลือบสีเป็นลายเฟืองอุบะบริเวณด้านข้างของซุ้มประตู สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3

ด้านการจัดวาง เป็นการตกแต่งเฟืองอุบะบริเวณซุ้มประตูยอดมงกุฏ ตัดเป็นรูปกลีบดอกไม้เรียงซ้อนกัน เป็นงานประณีตศิลป์ที่เห็นได้ทุกซุ้มประตู มีทั้งหมด 16 ประติมากรรม เป็นการสะท้อนงานช่างตามแบบแผนประเพณีและพระราชนิยม

¹⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 113.

ภาพที่ 97 เฟืองอุบะบริเวณคอสองภายในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ ลายเฟืองอุบะที่ตกแต่งบริเวณคอสองภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์นี้ เป็นลายที่นิยมใช้เป็นส่วนประกอบในการตกแต่งบริเวณคอสองเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ใช้ตกแต่งบริเวณคอสองรามเกียรติ์รอบพระปรางค์วัด เฟืองอุบะเป็นงานดอกไม้สดที่ใช้ตกแต่งให้งานศิลปะประดิษฐ์ดูประณีตสวยงามขึ้น

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นตกแต่งโดยรอบคอสองภายนอกด้วยลวดลายเฟืองอุบะด้วยวิธีการลงรักปิดทอง มีการเว้นระยะของลายที่เท่า ๆ กันเช่นเดียวกับงานดอกไม้สดที่ใช้ตกแต่งงานศิลปะประดิษฐ์

ด้านการจัดวาง เป็นลายเฟืองอุบะที่ใช้ตกแต่งสถาปัตยกรรมบริเวณคอสอง ซึ่งพระอุโบสถนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ตามแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย และขยายใหญ่ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3

ภาพที่ 98 พานพุ่มในจิตรกรรมฝาผนังพระวิหารพระพุทธไสยาสน์
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นการประดิษฐ์พานดอกไม้เป็นทรงดอกบัวหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือที่เรียกว่า “พานพุ่ม” เป็นเครื่องบูชาในพระพุทธศาสนา คล้ายกับการจัดโต๊ะหมู่บูชา เพราะมีการจัดโต๊ะรองตั้งพานพุ่มให้สูงขึ้น เป็นการสัญลักษณ์ของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังที่ เพลินพิศ ก่ำราญ. (2523 : 4).¹⁵ ได้กล่าวว่า การตั้งเครื่องนมัสการสำหรับทรงจุดสักการบูชาในสมัยรัชกาลที่ 1-5 ตอนต้น จัดวางบนแท่นที่มีลักษณะเตี้ย ๆ เพื่อเหมาะสมกับการกราบไหว้ เพราะสมัยนั้นยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีการเฝ้าฯ นมัสการกราบ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จึงประกาศให้เลิกประเพณีคลานหมอบเฝ้า ให้อยืน และจัดเก้าอี้ไว้สำหรับนั่ง เครื่องนมัสการที่สร้างขึ้นจึงต้องจัดโต๊ะรองตั้งให้สูงขึ้น และมีแท่นสำหรับทรงกราบ แท่นประเพณีที่เคยทรงกราบกับพื้น

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานจิตรกรรมไทยรูปพานพุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เป็นงานส่วนหนึ่งของเรื่องมหาวงศ์ (พงศาวดารลัทธิราช) อยู่ด้านบนเหนือหน้าต่างขึ้นไป ผนังระหว่างช่องหน้าต่าง เขียนเรื่องพระสาวิกาเอตทัคคะ (ภิกษุณี) 13 องค์ อุบาสกเอตทัคคะ 10 ท่าน และอุบาสิกาเอตทัคคะ 10 เช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่ผ่านการบูรณะซ่อมแซมมาแล้วหลายครั้ง แต่ทางวัดมีการควบคุมให้ใกล้เคียงกับงานเดิมเท่าที่มีหลักฐานหลงเหลืออยู่

ด้านการจัดวาง เป็นการจิตรกรรมฝาผนังตกแต่งในพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ จากภาพพานพุ่มที่พบ เป็นการสะท้อนวัฒนธรรมเรื่องการจัดเครื่องนมัสการสำหรับทรงจุดสักการบูชาในสมัยรัชกาลที่ 1-5 ที่มีการจัดวางพานพุ่มบนแท่นที่มีลักษณะเตี้ย ๆ ในอดีตผ่านงานจิตรกรรมฝาผนัง ก่อนที่จะพัฒนาการจัดที่มีจำนวนแท่นหรือโต๊ะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ เรียงสูงต่ำตามลำดับ หรือที่เรียกว่า ชั้นเบญจา ชั้นกระเปาะ ชั้นหมู่ หรือโต๊ะหมู่ ม้าหมู่ เป็นต้น เรียกว่า หมู่ 3, หมู่ 4, หมู่ 5, หมู่ 9 เป็นต้น

¹⁵ เพลินพิศ ก่ำราญ. (2523). เครื่องนมัสการและโต๊ะหมู่บูชา. หน้า 4.

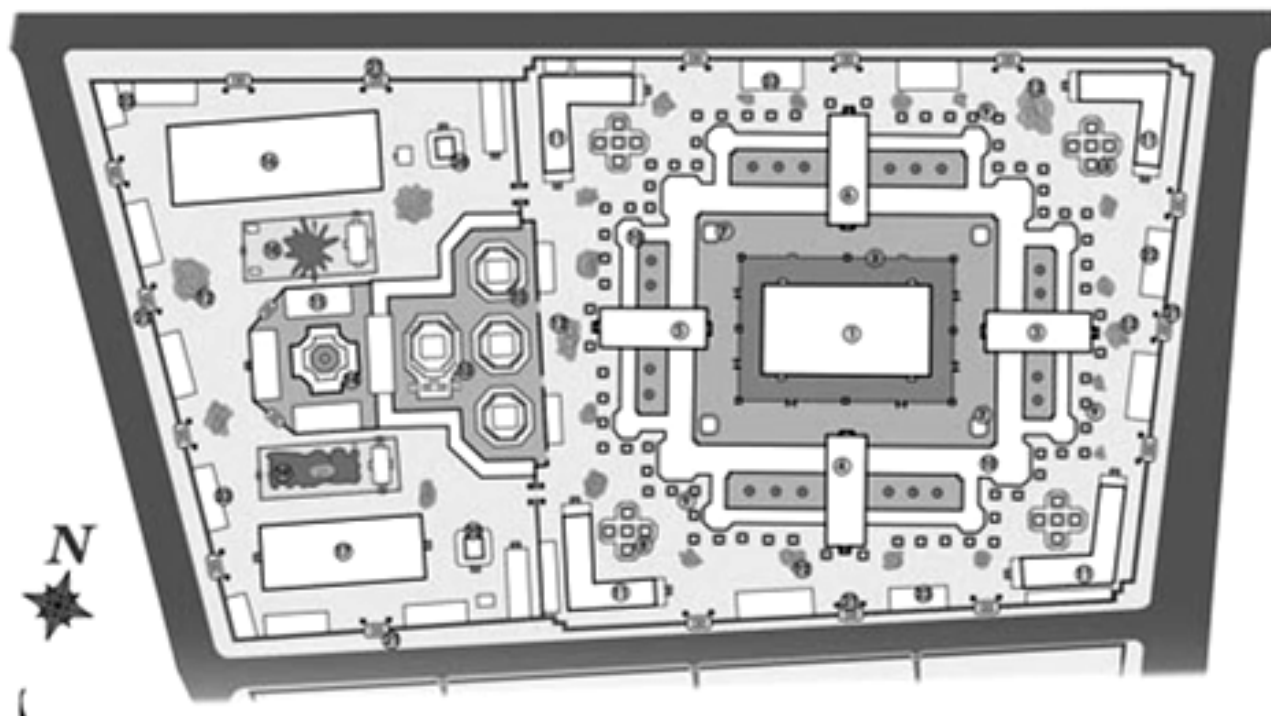

ภาพที่ 99 บายศรีในพระวิหารและพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

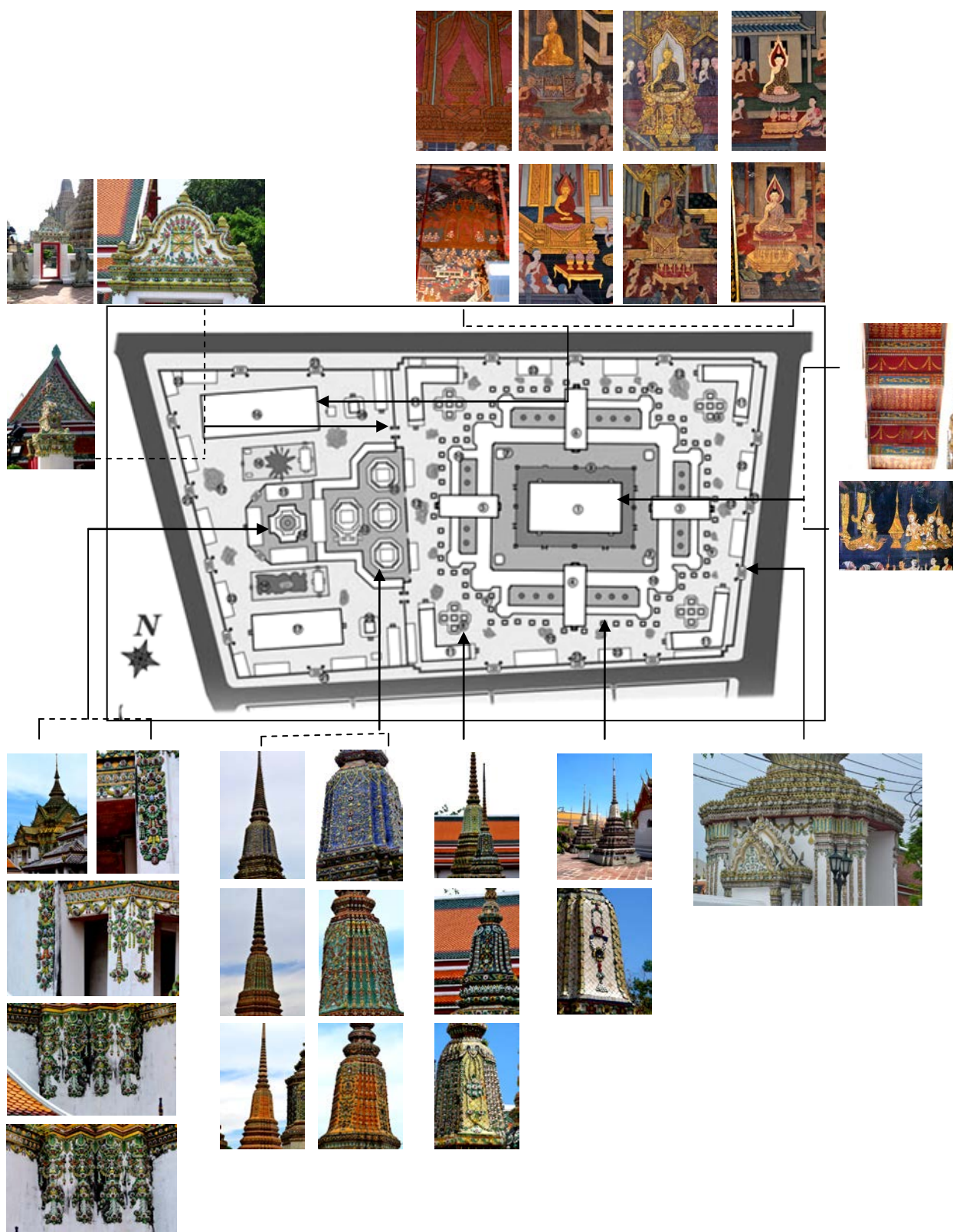
ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นบายศรีในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร ภาพแรกเป็นบายศรีต้น 7 ชั้น ถือเป็นบายศรีขนาดใหญ่ชั้นใช้สำหรับเจ้านายชั้นเจ้าฟ้า และพระราชอาคันตุกะชั้นประธานาธิบดี เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บายศรีต้นกลีบหน้านาค ภาพที่สองเป็นบายศรีที่มีผ้าห่อขวัญ ซึ่งผ้าห่อขวัญบายศรีเป็นการให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของผ้าคาดทองหรือผ้าสารบับที่คลุมบายศรี เป็นการบ่งบอกชนชั้นของผู้ร่วมพิธี การที่หุ้มหมายถึงค้นหาที่เข้ามาปิดบัง ไม่ให้เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชรา มรณะ ทุกข์ เห็นแต่สุขสุขสันต์ บายศรีที่ถูกห่อหุ้มเอาไว้จนมืดมนนั้น เปรียบได้แก่บุคคลที่ยังไม่ได้บวชหรือแต่งงานกัน เมื่อเปิดผ้าหุ้มบายศรีออกมา หมายถึง เบิกบายศรีก็เหมือนกับบุคคลที่จะได้พบกับหนทางที่สว่างไสวในทางธรรม

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งพระอุโบสถนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ตามแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย และมีการเขียนภาพในจิตรกรรมฝาผนัง เรื่อง นิทานทศชาติ พุทธประวัติตอนทรมานท้าวมหาชมพู และตอนเทพชุมนุม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ขยายพระอุโบสถนี้ให้ใหญ่ขึ้น จิตรกรรมประดับผนังพระอุโบสถจึงมีการเขียนขึ้นใหม่แทนของเดิม จากภาพเป็นจิตรกรรมฝาผนังเหนือหน้าต่างขึ้นไปเขียนเรื่องมหोสถบัณฑิต (มหาบบัณฑิตแห่งมิลินทร)

ด้านการจัดวาง จุดเด่นภาพคือ “บายศรีต้น 7 ชั้น” และ “บายศรีที่มีหุ้มด้วยผ้าห่อขวัญ” ในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพรของงานจิตรกรรมฝาผนัง ที่ตกแต่งในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

ภาพที่ 100 แผนผังภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

ภาพที่ 101 แผนผังและตำแหน่งการจัดวางงานศิลปะประดิษฐ์ในงานศิลปะไทย
ภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร